

- registratsion]. 6-j Mezhdunar. radioelektronnyj forum «Prikladnaya radioelektronika. Sostoyanie i perspektivy razvitiya (MRF-2017)». Konferenciya «Problemy biomeditsinerii. Nauka i tekhnologii» [6th Intern. radio electronic forum “Applied radio electronics. State and development prospects (MRF-2017)”. Conference “Problems of Biomedical Engineering. Science and Technology”]. Kharkiv, Tochka, 2017, pp. 61–66.
5. Korol'chuk M. S. Krainyuk V. M. *Sotsial'no-psykholohichne zabezpechennya diyal'nosti v zvychnaykh taekstremal'nykh umovakh* [Socio-psychological support of activities in the ordinary and extreme conditions]. Kyiv, Nika-Tsentr, 2006. 313 p.
 6. Korol'chuk M. S. Krainyuk V. M. *Teoriya i praktyka profesynoho psykholohichnogo vidboru: Navchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchykh navchal'nykh zakladiv* [Theory and practice of professional psychological selection: a manual]. Kyiv, Nika-Tsentr, 2010. 536 p.
 7. Maslou A. *Motyvatsyya y lychnost'* [Motivation and personality]. Saint Petersburg, Piter, 2001. 352 p.
 8. Petrovskoho A. V., Yaroshevskoho M. N., ed. *Psykholohycheskyy slovar'* [Psychological dictionary]. Moscow, 1990. 494 p.
 9. Pidbut's'ka N. V. *Psykholohiya stanovlennya profesionalizmu maybutnikh inzheneriv. Avtoreferat na zdobuttya naukovoho stupenya doktora psykholohichnykh nauk za spetsial'nisty 19.00.07 "Pedahohichna ta vikova psykholohiya"* [Psychology of becoming professional future engineers. Abstract of a thesis dr. psych. sci. diss. 19.00.07 “Pedagogical and age psychology”]. Odesa, Derzhavnyy zaklad “Pivdenoukrayins'kyy natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni K.D. Ushyn's'koho”, 2017. 37 p.
 10. Romanovskyy A. H. Kontseptual'niy psykholoho-pedahohycheskyy podkhod k razvytyyu psykholohy lychnosti studenta v uchebno-vospytatel'nom protsesi tekhnicheskoho unyversyteta [Conceptual psychological and pedagogical approach to the development of psychology of the student's personality in the educational process of a technical university]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy* [The theory and practice of social systems management]. 2011, no. 4. pp. 3–9.
 11. Savel'eva V. S. *Psykholohiya upravlinnya* [Psychology of management]. Kyiv, VD Profesional, 2005. 320 p.
 12. Stepanov O. M., Fitsula M. M. *Osnovy psykholohiyi i pedahohiky: Navchal'nyy osibnyk* [Fundamentals of Psychology and Pedagogy: A Manual]. Kyiv, Akademvydav, 2006. 502 p.
 13. Furmanets' B. I. Interpretatsiya i vtilennya modeli psykholohichnoyi tekhnolohiyi v protsesi rozvytku osobystostey studentiv – maybutnikh fakhivtsiv [Interpretation and implementation of the model of psychological technology in the process of development of students' personalities - future specialists] *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy* [The theory and practice of social systems management]. 2015, no. 4. pp. 64–73.
 14. Yahupov V. V. *Viys'kova psykholohiya: pidruchnyk* [Military Psychology: Textbook]. Kyiv, VK TOV «Tandem», 2004. 656 p.

Надійшла (received) 15.12.2018

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Фурманець Борис Іванович (Фурманець Борис Іванович, Furmanets Borys Ivanovych) – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9108-7196>; e-mail: mega_lgren@ukr.net.

Грень Лариса Миколаївна (Грень Лариса Николаевна, Gren Larysa Mykolaivna) – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4466-6018>; e-mail: mega_lgren@ukr.net.

УДК 371.3: 378.147/114-026.15 (477)

DOI: 10.20998/2227-6890.2019.01.07

В. В. МАЛІКОВ

ІНКЛЮЗИЯ ТА РІВНИЙ ДОСТУП ДО ОСВІТИ: СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ В НТУ «ХПІ»

Актуальними питаннями розвитку університетів є підвищення якості освітніх послуг та забезпечення їх рівної доступності для всіх людей, в тому числі тих, хто належить до вразливих соціальних груп. Метою дослідження є розкриття можливостей упровадження інклюзивного підходу в університетській освіті шляхом прийняття відповідних морально-етичних цінностей академічною спільнотою. Пропонована наукова праця спирається на практичний досвід діяльності молодих вчених НТУ «ХПІ», організаційно оформлений в заходи, проведені Радою молодих вчених цього університету та ГО «Об'єднання молодих науковців НТУ «ХПІ». Результати цієї діяльності знайшли відображення соціальних медіа та ЗМІ, а також внутрішніх документах, які вперше залучаються до цього дослідження і вводяться в науковий обіг. У статті безпосередньо аналізуються результати дворічної діяльності, які були спрямовані на просування інклюзії та рівного доступу до освіти в університеті і поширення відповідних цінностей на рівні міської освітянської громади, серед академічної спільноти, для дітей, їхніх батьків та вчителів Харкова і Харківської області. Варто використовувати інноваційний потенціал молодих вчених в соціальній, науковій і освітній сферах. Досвід Ради молодих вчених НТУ «ХПІ» у сфері неформальної освіти та соціальних проектів показує дієвість нової егалітарної корпоративної культури та духовних цінностей, які базуються на рівності прав і можливостей людей і забезпеченні дійсного доступу до освіти для всіх людей, включно з людьми з інвалідністю. Для впровадження інклюзивного підходу необхідно формувати гуманістичні моральні цінності визнання й поваги, співчуття і співпричетності, прийняття та неупередженості, надання можливостей розвитку особистості в академічній спільноті.

Ключові слова: молоді вчені, інклюзія, доступність, університет, соціальний проект, люди з інвалідністю.

© В. В. Маліков, 2019

V. V. МАЛИКОВ

ИНКЛЮЗИЯ И РАВНЫЙ ДОСТУП К ОБРАЗОВАНИЮ: СОЦИАЛЬНАЯ АКТИВНОСТЬ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ В НТУ «ХПИ»

Актуальными вопросами развития университетов являются повышение качества образовательных услуг и обеспечение их равной доступности для всех людей, в том числе тех, кто относится к уязвимым социальным группам. Целью исследования является раскрытие возможностей внедрения инклюзивного подхода в университетском образовании путем принятия соответствующих морально-этических ценностей академическим сообществом. Предлагаемая научная работа опирается на практический опыт деятельности молодых ученых НТУ «ХПИ», организационно оформленный в мероприятия, проводимые Советом молодых ученых этого университета и общественной организацией «Объединение молодых ученых НТУ «ХПИ». Результаты этой деятельности нашли отражение в социальных медиа и СМИ, а также внутренних документах, они впервые привлекаются к этому исследованию и вводятся в научный оборот. В статье непосредственно анализируются результаты двухлетней деятельности, направленные на продвижение инклюзии и равного доступа к образованию в университете и распространение соответствующих ценностей на уровне городского образовательного сообщества, в академической среде, для детей, их родителей и учителей Харькова и Харьковской области. Следует использовать инновационный потенциал молодых ученых в социальной, научной и образовательной сферах. Опыт Совета молодых ученых НТУ «ХПИ» в сфере неформального образования и социальных проектов показывает действенность новой эгалитарной корпоративной культуры и духовных ценностей, основанных на равенстве прав и возможностей людей и обеспечении действительного доступа к образованию для всех людей, включая людей с инвалидностью. Для внедрения инклюзивного подхода необходимо формировать гуманистические нравственные ценности признания и уважения, сострадания и сопричастности, принятия и беспристрастности, предоставление возможностей развития личности в академическом сообществе.

Ключевые слова: молодые ученые, инклюзия, доступность, университет, социальный проект, люди с инвалидностью.

V. V. MALIKOV

INCLUSION AND EQUAL ACCESS TO EDUCATION: SOCIAL ACTIVITIES OF YOUNG SCIENTISTS IN NTU "KHPI"

The urgent issues of university development are the improvement of the quality of educational services and ensuring their equal accessibility for all people, including those belonging to vulnerable social groups. The purpose of the study is to reveal the possibilities of introducing an inclusive approach in university education through the adoption of appropriate moral values by the academic community. The research is based on the practical experience of the young scientists of NTU "KhPI", organizationally designed in the activities carried out by the Council of Young Scientists of this University and NGO "Union of Young Scientists of NTU "KhPI". The results of this activity were covered in the social media and the mass media, as well as in the internal documents that were first involved in this study and introduced into scientific circulation. The article directly analyzes the results of two-year activities aimed at promoting inclusion and equal access to university education and the dissemination of relevant values inside the educational community, among the academic community, for children, their parents and teachers in Kharkiv and region. It is worthwhile to use the innovative potential of young scientists in the social, scientific and educational spheres. The experience of the NTU "KhPI" Young Scientists' Council in the field of informal education and social projects demonstrates the effectiveness of a new egalitarian corporate culture and spiritual values based on equal rights and opportunities for people and ensuring equal access to education for all children, including children with disabilities. In order to implement an inclusive approach, it is necessary to form humanistic moral values of recognition and respect, compassion and ownership, acceptance and participation, providing opportunities for the development of the individual in academic community.

Keywords: young scientists, inclusion, accessibility, university, social project, people with disabilities.

Вступ. Питання побудови інклюзивного суспільства та забезпечення рівного доступу до освіти для всіх людей є одним з ключових питань піднесення духовної культури сучасної України і має насамперед морально-етичний вимір. Позитивне вирішення цього питання безпосередньо залежить від учасників освітнього процесу. Сучасні університети можуть стати ключовими ініціаторами впровадження ідей інклюзії та усвідомлення цінностей різноманіття в освіті та вітчизняному суспільстві. Найбільший інноваційний потенціал для формування і реалізації відповідної освітньої політики всередині університету мають молоді вчені та студенти.

Актуальними питаннями розвитку університетів є підвищення якості освітніх послуг та забезпечення їх рівної доступності для всіх людей, в тому числі тих, хто належить до вразливих соціальних груп. Люди з інвалідністю є однією з таких груп, доступ до освіти якої важливо надати на засадах інклюзії. Упровадження інклюзивного підходу не можливо досягти самими лише законодавчими ініціативами, адміністративними рішеннями і розпорядженнями. Інклюзивний підхід в освіті потребує визнання соціальної моделі інвалідності, за якою люди інвалідністю мають ті самі права і потребують забезпечення рівних можливостей для їх реалізації. А обмеження і дискримінація викликані насамперед

бар'єрами, які існують у свідомості людей щодо сприйняття ідеї рівноправності всіх людей незалежно від стану їх здоров'я. Фізичні бар'єри, недоступний архітектурний простір є наслідками тих ментальних соціально-культурних бар'єрів. Зняти їх можливо саме через формування відповідної системи моральних цінностей та послідовної її підтримки в університетському середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання досягнення рівного доступу до університетської освіти є предметом практичних і теоретичних досліджень у країнах Західної Європи [4; 6], Північної Америки [1; 2] та Австралії [3; 5]. Упровадження інклюзії є частиною цілеспрямованої послідовної політики і позиції університетів в межах усвідомлення академічною спільнотою соціальної відповідальності.

У вітчизняній науковій літературі є обмаль публікацій щодо інклюзивного навчання у закладах вищої освіти. Унікальним є досвід університету «Україна» [12]. На його основі визнаються пріоритетними напрямками діяльності формування інклюзивної компетентності викладачів, активізація волонтерства, вдосконалення роботи з абітурієнтами з особливими освітніми потребами в професійній орієнтації, налагодження контактів вчителів середніх шкіл і викладачів закладів вищої освіти, партнерської взаємодії з батьками, місцевою соціальною

інфраструктурою, молодіжними громадськими організаціями [12, с. 10].

Джерелами цього дослідження є звіти та внутрішні документи Ради молодих вчених НТУ «ХП», а також публікації у ЗМІ і соціальних мережах, в яких відображено її досвід і результати діяльності [7; 9; 10; 11].

Метою дослідження є розкриття можливостей упровадження інклюзивного підходу в університетській освіті шляхом прийняття відповідних морально-етичних цінностей учасниками освітнього процесу на основі досвіду діяльності Ради молодих вчених НТУ «ХП».

Матеріали і результати дослідження. Освоєння високих технологій, реалізація дослідницького підходу до освіти та заохочення креативності учнів є невід'ємними компонентами STEM-освіти. Переймання відповідного досвіду вчителями та учнями в Україні є важливою складовою реформування середньої освіти. Якісне впровадження елементів STEM-освіти (Science, Technology, Engineering, Mathematics) потребує залучення викладачів закладів вищої освіти. Реалізації проекту, який об'єднає учнів, батьків, вчителів разом із студентами та викладачами університетів в єдиному освітньо-креативному просторі дозволить підвищити рівень обізнаності школярів для здійснення усвідомленого вибору своєї подальшої вищої освіти. Вони необхідні в усіх сферах професійної діяльності молоді, ефективно сприяють надбанню знань та навичок, без яких неможливий сталий розвиток економіки та держави як такої. Освітня реформа в Україні дозволяє учням обирати профільну освіту відповідно до своїх інтересів та здібностей на завершальному етапі навчання у школі. Такий важливий для дітей вибір формується вже на рівні базової середньої освіти (у віці 10–15 років). Існує проблема обізнаності школярів для здійснення усвідомленого вибору, через що діти позбавляються можливості зрозуміти свою майбутню роль у професійній діяльності. Особливо ця проблема стосується природничої та технологічної галузей.

Для вирішення цієї проблеми був розроблений освітній проект – інтенсивна літня школа STEMCamp School. Він передбачав проведення кількох інтерактивних навчальних заходів для старшокласників загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл в Національному технічному університеті «ХП» за підтримки Посольства США в Україні.

В межах STEMCamp School була реалізована наступна освітня складова:

- 100 активних та мотивованих учнів під керівництвом досвідчених молодих вчених НТУ «ХП» протягом 10 робочих днів брали участь у інтерактивних освітніх заходах (лекції, тренінги, семінари, лабораторні практикуми, майстер-класи, воркшопи тощо) за 3 обрані ними самими напрямками STEM-школи та реалізували власний технічний проект у мікрогрупах;

- учасники школи зробили презентації створених проектів в рамках проведення Фестивалу науки, який закінчив проведення STEMCamp School в НТУ «ХП».

Участь у 10-денній STEMCamp школі була доступною для всіх дітей 13–16 років. Відбір учасників проводився на конкурсній основі за наступними критеріями:

- рівень активності та цілеспрямованість;
- вмотивованість у пізнанні технічних наук;
- показники успішності з точних та природничих наук.

У такий спосіб відбір учасників дозволяє і консолідувати тих дітей, які за рівнем знань і готовністю здатні освоїти програму школи, і водночас створює соціальний запит на формування відповідних якостей і цінностей у школярів.

Проект проводився на засадах рівності доступу до технічної освіти для учнів з великих міст і маленьких населених пунктів, а також для дітей з особливими освітніми потребами.

Тож метою проекту стало створення позашкільного інклюзивного, соціально доступного STEM-освітнього простору у форматі літньої школи, використовуючи можливості НТУ «ХП», провідного інженерно-технічного ЗВО Харкова. Завдяки такому підходу вдалося спрямувати цей проект на підтримку реформи середньої освіти України шляхом розширення можливостей усвідомленого вибору дітьми подальшого фаху, виховання креативності, впровадження та популяризації STEM компоненти у громадські освітні ініціативи. Проект покликаний пропагувати інноваційні шляхи самовираження дітей та молоді через науку в галузі інженерії.

Перевагою проекту став формат літньої школи, в якій дитина є центром і безпосереднім учасником освітнього процесу, співпрацює зі студентською та науковою молоддю.

Організація та забезпечення занять у літній школі, доступних для людей з інвалідністю, на базі інклюзивного простору «Арсенал Ідей Україна» в НТУ «ХП» дозволило зробити цей проект унікальним. STEMCamp School була безкоштовною для учасників та змогла залучити дітей не лише Харкова, але й малих міст і сіл області. Літня школа тривала 2 тижні на нерезидентній основі та включала створення школярами власних наукових проектів та заходи спрямовані на пізнання сучасної української науки і культури.

Таким чином, проект STEMCamp School ґрунтується на цінностях інклюзивності, соціальної доступності, професіоналізму та спрямований на вирішення таких стратегічних завдань:

- підтримка освітньої реформи в Україні, а саме посилення обізнаності і надання можливостей усвідомленого вибору профільної освіти для школярів;

- усунення бар'єрів та забезпечення рівного доступу на шляху до освіти та науки для всіх дітей, включаючи дітей з інвалідністю та малих населених пунктів Харківської області. Проект підтримує включення людей з інвалідністю та їхню ширшу репрезентацію в суспільному житті;

- включення молодих вчених і студентів у процес формування локальних освітніх проектів,

спрямованих на впровадження реформи середньої школи в Україні, підвищення громадської активності і відповідальності української молоді;

- популяризація науки та здорового інтелектуального дозвілля серед дітей і молоді, зміцнення авторитету науки в суспільстві;

- створення інноваційних засобів для успішного інтелектуального розвитку, досягнення кращих академічних результатів та особистого зростання для школярів і студентів під час канікул. У STEMCamp School вони разом з молодими вченими можуть на рівних вільно розвивати креативні здібності, визначитися з напрямом науково-дослідницької діяльності, отримати практичний досвід у STEM.

У відповідності з означеними моральними цінностями та соціальними ідеалами участь у школі брали діти віком 13–16 років, включаючи дітей з інвалідністю та дітей з маленьких міст і сіл Харківської області. Залучення дітей з малих населених пунктів регіону, зі слабо розвинутою освітньою і науково-дослідницькою інфраструктурою (порівняно з Харковом), сприяє впровадженню політики рівних можливостей та рівного доступу до інноваційних освітніх технологій, дозволяє підтримати і посилити місцеві громади та їхній інтелектуальний потенціал. Принципово важливим є включення до цільової аудиторії як учасників проекту дітей з інвалідністю, які отримали можливість реалізувати свої проекти у STEMCamp School спільно з дітьми без інвалідності у дружньому до них просторі. Це допомогло отримати всім учасникам проекту успішний досвід взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі та підтримати впровадження інклюзивної освіти як частини освітньої реформи в Україні. Випускники STEMCamp School і студенти-волонтери спроможні стати тими агентами змін, котрі впроваджуватимуть інноваційні та науково-дослідницькі підходи, креативність й інклюзивність у STEM-освіту для своїх навчальних закладів і громад за принципом «рівний рівному». Залучення однолітків у різних ролях дозволило посилити цю компоненту в літній школі, що є дуже важливим для ефективної популяризації науки, трансляції та рецепції досвіду інженерної творчості для молоді.

За висновком соціолога Олександра Пархоменка, який проводив опитування випускників STEMCamp School [10], абсолютна більшість дітей позитивно оцінили доступність матеріалу викладеного менторами під час лекцій, увагу до учнів, їх відповіді на питання, що виникали у дітей під час занять, та бажання працювати на результат.

Хоча вчителі і батьки людей не були безпосередніми учасниками школи, проте за результатами опитування саме від адміністрації та вчителів шкіл і батьків діти дізналися про конкурс до STEMCamp School (59 % і 12 % відповідно), і переважно рішення про подання на конкурс приймалося за порадою батьків (18 %) та вчителів (40 %) [10, с. 20–21]. Тому з одного боку, проект мав опосередкований вплив на освітянську і батьківську спільноти, а з іншого, робота з цими спільнотами

залишається перспективним напрямом у формуванні відповідних цінностей і прихильності до креативності, винахідництва, високого авторитету науки, інклюзивності.

Більшість дітей з інвалідністю не відчували до себе упередженого ставлення з боку менторів але невелика кількість таких учасників відчувала його з боку інших дітей. Не дивлячись на те, що робота менторів була оцінена дуже добре, дітям з інвалідністю було дещо важче сприймати матеріал лекцій. Загалом, діти виявляли бажання допомогти усім тим, кому така допомога була необхідна.

Такого результату вдалося досягти завдяки проведенню низки послідовних тренінгів і підготовчих заходів для майбутніх менторів і волонтерів, які тривали ще з кінця 2017 року у креативному просторі молодих вчених НТУ «ХП». У цілому вони охопили понад 50 осіб, які брали готували і забезпечили реалізацію соціального і освітнього проекту. Так, 15 грудня автор цієї статті організував і провів кінопоказ та дискусію «Інклюзія для людей з інвалідністю». У лютому – березні 2018 року пройшли 3 онлайн-семінари з досвідченим популяризатором науки професором Аріельського університету Едуардом Бормашенком (Ізраїль). 1 березня цього ж року доцент ХНУ ім. В. Н. Каразіна Олександр Казачков організував презентацію американських досягнень у STEM освіті на черговій майстерні для менторів і волонтерів. А в травні 2018 року в «Арсенал Ідей Україна / Простір ідей: Science&Museums» відбулися онлайн-семінари Деніз Балмер (Велика Британія) і Герсона Гарела (США) з новітніх методів популяризації STEM [7].

Фінальне навчання команди літньої школи у формі насиченого та інтенсивного дня занять відбулося 29 травня, напередодні відкриття STEMCamp School. У його програмі був тренінг «Інклюзивна освіта та взаємодія з дітьми з особливими освітніми потребами» психолога вищої категорії Оксани Дуюн. А лекторка-педагог еколого-натуралістичного відділу Харківського обласного Палацу дитячої та юнацької творчості Анна Зяблікова презентувала теми «Принципи горизонтальної освіти» та «Емансипативне навчання» з подальшою дискусією [7]. Окрім того, команда пройшла злагодження і визначила нагальні завдання на найближчий час, освоїла низку практичних навичок і методик для діяльності в літній школі. Увесь цей цикл тренінгів дозволив менторам і волонтерам вдосконалити свої знання і вміння, а також сформувати відповідне ставлення на засадах рівності, поваги до різноманіття та інклюзії для реалізації унікального соціального і освітнього проекту STEMCamp School.

У межах проекту була забезпечена взаємодія студентів і молодих вчених, викладачів університету та учнів і вчителів математики і природничих наук загальноосвітніх шкіл Харкова і області. Така вторинна цільова аудиторія дозволила посилити вплив проекту на українське суспільство, адаптувати і впровадити його результати на рівні громад. А спільне

навчання у літній школі дітей з інвалідністю і без неї стало цінним практичним досвідом їхньої взаємодії, що слугуватиме підтримці впровадження інклюзивної освіти в Харкові, Харківській області та в Україні.

Зокрема, студенти як волонтери, котрі проводили заходи з дітьми у літній школі, набули цінного досвіду у STEM, отримали додаткову мотивацію до реалізації власних наукових і освітніх проектів на принципах креативного підходу, доступності та інклюзивності. Школярі, студенти-волонтери, молоді вчені та вчителі в перспективі зможуть самостійно організувати такі проекти у своїх місцевих громадах.

Такий високий ступінь соціальної активності і згуртованості став можливим завдяки досвіду діяльності креативного простору молодих вчених «Scientific Underground» [8].

Паралельно з проектом STEMCamp School молоді вчені почали поглиблювати знання щодо такої важливої складової доступної освіти як архітектурна доступність. За результатами оглядового візиту на запрошення Ради молодих вчених в рамках ініціативи Доступно.UA та за участі фахівців студії універсального дизайну ORFO, що відбувся 12 квітня 2018 року, було надано експертно-аналітичний висновок та надані рекомендації щодо архітектурної доступності НТУ «ХПІ» [9, с. 4–6].

До інших важливих ініціатив молодих вчених і викладачів НТУ «ХПІ» належить проект соціальної дії «Інклюзія у співпраці». Реалізація проекту спрямована на побудову довіри і порозуміння, налагодження співпраці між людьми з інвалідністю і без інвалідності та подолання існуючих бар'єрів соціальної ізоляції людей, які живуть в психоневрологічних інтернатах Харківської області. Студенти й молоді вчені харківського Політеху взяли участь у створенні нових садів на території Ржавецького і Комарівського інтернатів.

Цей проект теж потребував тривалої розробки і планування, він почався ще навесні 2018 року. Саме тоді в креативному просторі «Науковий Андеграунд» зустрілася ініціативна група харківських політехніків для обговорення ідеї і подання заявки на грант. Суть проекту полягала в озелененні території двох психоневрологічних інтернатів, де все своє життя мешкають хлопці та чоловіки з різними розумовими порушеннями та порушеннями опорно-рухового апарату. Також завданням було такими діями привернути увагу громадськості до морально застарілого ландшафтної дизайну у Ржавецькому та Комарівському психоневрологічних інтернатах, налагодити постійне спілкування між вихованцями та студентами. Оформленням ідеї у самостійний проект зайнялися його менеджери: Тетяна Сергіївна Тихомирова і Василь Володимирович Маліков, секретар Ради молодих вчених НТУ «ХПІ». Заклади було обрано не випадково, адже викладачі, аспіранти і студенти кафедри хімічної техніки і промислової екології, доцентом якої є Тетяна Тихомирова, вже кілька років підтримують вихованців цих інтернатів і добре знають їх потреби і найбільчіші питання. І створення сучасних зон психоемоційного комфорту є одним з таких питань для мешканців інтернатів.

Молоді вчені змогли отримати фінансову підтримку для його здійснення в межах програми «Активні громадяни» Британської Ради в Україні – програми для молоді у галузі міжкультурного діалогу і соціального розвитку. Організатори проекту залучили до співпраці низку громадських організацій: БО БФ «Волонтери Дорослі – Дітям», Молодіжну раду при Харківському міському голові, Раду молодих вчених харківського Політеху на чолі з Оленою Петрівною Авдєєвою, та ГО «Об'єднання молодих науковців НТУ «ХПІ» (голова – Роман Сергійович Томашевський) [11]. Така широка підтримка і побудова партнерств є важливими засобами не лише посилення рівня реалізації соціального проекту, але й сприяє більшому поширенню відповідних цінностей інклюзії та рівноправності в суспільстві.

У результаті до практичної реалізації проекту долучилися більше 25 людей, серед них студенти і випускники харківського Політеху, його молоді вчені, аспіранти і викладачі, волонтери, які 29 вересня 2018 року разом з вихованцями інтернатів виконали основні роботи в садах.

Спілкування з вихованцями, які є самостійними і працелюбними людьми, найкраще спростовує негативні стереотипні судження про людей з інвалідністю. Найціннішим для студентів, молодих вчених і викладачів НТУ «ХПІ» виявилось саме живе безпосереднє спілкування, спільна праця, співпереживання і порозуміння. За відгуками студенток і викладачів, у них змінилося ставлення і поглибилося розуміння щодо становища людей з інвалідністю, сприйняття їх потреб як загальнолюдських.

Тож позитивний досвід проекту «Інклюзія в співпраці» допомагає розвивати толерантність, долати бар'єри щодо інвалідності насамперед у свідомості людей та засвідчує дієвість інклюзивного підходу для українського суспільства.

Висновки. Університети залишаються ключовими стейкхолдерами в освіті, зокрема у питаннях рівного доступу та її інклюзивності не лише для вищої, але й для середньої школи в Україні. При цьому варто використовувати інноваційний потенціал молодих вчених в соціальній, науковій і освітній сферах. Саме вони можуть бути ініціаторами важливих суспільних змін, вплив яких виходить за межі власного університету і академічної спільноти. Досвід Ради молодих вчених НТУ «ХПІ» у сфері неформальної освіти STEMCamp School та соціального проекту «Інклюзія в співпраці» доводить дієвість підтримки активності аспірантів та молодих викладачів і наукових співробітників університету з боку його адміністрації. Молоді вчені є носіями нової егалітарної корпоративної культури та духовних цінностей, які базуються на рівності прав і можливостей людей і забезпеченні дійсного доступу до освіти для всіх дітей, включно з дітьми з інвалідністю. Формування таких гуманістичних морально-етичних цінностей, визнання й поваги, співчуття і співпричетності, прийняття та неупередженості, надання інструментів і способів

розвитку особистості можливе шляхом здійснення відповідних соціальних проєктів, які актуалізують такі цінності для їх учасників (студентів, аспірантів, молодих вчених і викладачів) у практичній діяльності.

Список літератури

1. *American University's Plan for Inclusive Excellence*. Washington, DC, American University. 2018. 28 p.
2. *Guide to Inclusive Teaching at Columbia*. New York, Columbia Center for Teaching and Learning, 2018. 40 p.
3. Hitch D., Macfarlan S., & Nihill, C. (2015). Inclusive pedagogy in Australian universities: A review of current policies and professional development activities. *The International Journal of the First Year in Higher Education*, 6(1), 135-145.
4. *Inclusive Teaching and Learning in Higher Education as a route to Excellence*. Disabled Students' Sector Leadership Group, 2017. 39 p.
5. *Social Inclusion Barometer*. The University of Melbourne, 2014. 28 p.
6. *Universities' Strategies and Approaches towards Diversity, Equity and Inclusion*. Edited by Anna-Lena Claeyss-Kulik and Thomas Ekman Jørgensen. European University Association, 2018. 54 p.
7. Звіт Ради молодих вчених Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за 2018 р. Рукопис. Харків, 2018. 8 с.
8. Маліков В. В. Креативний простір молодих учених у сучасній культурній політиці України. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Сер. : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. Харків: НТУ «ХПІ», 2017. № 29 (1251). С. 42–45.
9. Оглядний моніторинг архітектурної доступності Національного технічного університету Харківський політехнічний інститут (НТУ «ХПІ»). Доступно. UA, ORFO Streetscaping, 2018. 6 с.
10. Пархоменко О. Дослідження оцінки роботи літньої школи STEMCamp в червні 2018 року її учасниками. Рукопис. Харків, 2018. 41 с.
11. Тихомирова Т., Маліков В. «Інклюзія у співпраці» – унікальний проєкт Ради молодих вчених НТУ «ХПІ». *Політехнік*. № 17, від 23.10.2018. URL: <http://polytechnic.kpi.kharkov.ua/ViewArticle.aspx?id=5684> (дата звернення: 15.11.2018).
12. Чайковський М. Є. Досвід впровадження інклюзивного навчання в університеті «Україна». *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. 2010. № 2. С. 8–11.
2. *Guide to Inclusive Teaching at Columbia*. New York, Columbia Center for Teaching and Learning, 2018. 40 p.
3. Hitch, D., Macfarlane, S., & Nihill, C. (2015). Inclusive pedagogy in Australian universities: A review of current policies and professional development activities. *The International Journal of the First Year in Higher Education*, 6(1), pp. 135-145.
4. *Inclusive Teaching and Learning in Higher Education as a route to Excellence*. Disabled Students' Sector Leadership Group, 2017. 39 p.
5. *Social Inclusion Barometer*. The University of Melbourne, 2014. 28 p.
6. *Universities' Strategies and Approaches towards Diversity, Equity and Inclusion*. Edited by Anna-Lena Claeyss-Kulik and Thomas Ekman Jørgensen. European University Association, 2018. 54 p.
7. *Zvit Rady molodykh vchenykh Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiyi politekhnichnyi instytut» za 2018 r. Rukopys* [Report of the Council of Young Scientists of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" 2018. Manuscript]. Kharkiv, 2018. 8 p.
8. Malikov V. V. Kreatyvnyi prostir molodykh uchenykh u suchasniy kulturniy politytsi Ukrainy [The creative space of young scientists in the contemporary cultural policy of Ukraine]. *Visnyk Nats. tekhn. un-tu «KhPI» : zb. nauk. pr. Ser. : Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho suspilstva* [Bulletin of the National Technical University "KhPI": a collection of scientific papers. Thematic issue: Actual problems of Ukrainian society development]. Kharkiv: NTU "KhPI", 2017, no. 29 (1251), pp. 42–45.
9. *Ohliadoviy monitorynh arkhitekturnoi dostupnosti Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Kharkivskiyi politekhnichnyi instytut (NTU "KhPI")* [Surveillance monitoring of architectural accessibility of the National Technical University Kharkiv Polytechnic Institute (NTU "KhPI")]. *Dostupno.UA, ORFO Streetscaping*, 2018. 6 p.
10. *Parkhomenko O. Doslidzhennia otsinky roboty litnoi shkoly STEMCamp v chervni 2018 roku yii uchasykamy. Rukopys* [Assessment of the STEMCamp summer school performance evaluation in June 2018 by its participants. Manuscript]. Kharkiv, 2018. 41 p.
11. Tykomyrova T., Malikov V. «Inkluziia u spivpratsi» – unikalnyi proekt Rady molodykh vchenykh NTU «KhPI» [“Inclusion in cooperation” is a unique project of the Council of Young Scientists of NTU "KhPI"]. *Politekhnik* [Polytechnic]. No. 17, 23.10.2018. URL: <http://polytechnic.kpi.kharkov.ua/ViewArticle.aspx?id=5684> (accessed: 15.11.2018).
12. Chaikovskiy M. Ye. Dosvid vprovadzhenia inkluzivnoho navchannia v universyteti «Ukraina» [The experience of introducing inclusive education at the University "Ukraine"]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu "Ukraina"* [Bulletin of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University "Ukraine"]. 2010, no. 2, pp. 8–11.

References (transliterated)

1. *American University's Plan for Inclusive Excellence*. Washington, DC, American University. 2018. 28 p.

Надійшла (received) 16.11.2018

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Маліков Василь Володимирович (Маліков Василий Владимирович, Malikov Vasyl Volodymyrovych) – кандидат історичних наук, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7395-8496>; e-mail: malikovvasyl@gmail.com.